

verhulde verering, als was Erasmus een vervangende heilige in Rotterdamse stijl, straalde af op de plaats die hij in het Rotterdamse stadsbewustzijn ging innemen. Erasmus' geboortehuis bleef bekend en werd gehuldigd zoals dat met het geboortehuis van katholieke heiligen gebruikelijk was, heel dichtbij bijvoorbeeld met het huis van Lidwina van Schiedam. Geen wonder dat Joost van den Vondel in 1622 het nieuwe beeld van Hendrick de Keyser als de 'Rotterdamschen HEYLIGH' bezong, en dat de Rotterdamse dominees het uitkreten als een afgodsbeeld voor een lekenheilige. De plaatsing van het koperen beeld op de Grote Markt midden in de stad ervoeren zij als een welgemikte slag in hun gezicht.

Daar komen we bij de politieke dimensie van het verhaal. Erasmus was niet zo maar een bekende Rotterdammer. Hij was intussen het idool geworden van de partij die op dat moment de macht had, de remonstranten en libertijnen. Die verzette zich heftig tegen de culturele tirannie van de orthodoxe factie in de publieke, gereformeerde kerk. Daartegenover werd de verdraagzame Erasmus de totem van de liberale magistraat. Het beeld gaf uitdrukking aan hun verzet tegen de rechtzinnige dominees die ijverden voor een beeldloze, gezuiverde religie, waarin alleen het woord van belang was. In Erasmus' geest wees de magistraat nu *elke* vorm van theocratie af. Niet de kerkelijke overheid maar de regering behoorde te bepalen wat goed was voor de burgers. Zo werd Erasmus, naast een internationaal bekende geleerde, een icoon van verdraagzaamheid en van vrijheid van geest.

Bij de beeldvorming over Erasmus staat, ietwat paradoxaal, het *woord* centraal. Dat is een van de subtiele dimensies van Erasmus' beeld, ook zoals hij het zelf gewild heeft. Erasmus was bepaald geen naïeve geleerde. Hij verwoordde zijn idealen in krachtige formules. Sommige van zijn spreuken hebben een profetische waarde of zijn in ons taaleigen opgenomen, zoals: *Civis mundi sum*, 'Ik ben een wereldburger', in antwoord op het opkomende nationalisme; of: *Dulce bellum inexpertis*, 'Oorlog is alleen een pretje voor wie hem niet hebben ervaren', in de context van voortdurende oorlogvoering in zijn tijd. Maar hij kende ook de macht van het beeld. Mediageniek en ijdel als hij was, wist hij het beeld niet alleen voor zijn eigen bekendheid maar ook voor het hogere doel te gebruiken. Bij een publieke figuur als Erasmus liepen beide ook vaak door elkaar. Toen hij in 1509 van een jonge Engelse bewonderaar een antieke gesneden steen ten geschenke had gekregen die de god Terminus voorstelde, nam hij die god als zijn embleem aan. Terminus, de termijn, was de godheid van de grenzen. Erasmus dacht daarbij vooral aan het levenseinde en gebruikte het Terminusbeeld zoals in de spirituele literatuur van die tijd gebruikelijk was met de spreuk *Memento mori*, 'Gedenk te sterven'. Ook Terminus werd op zijn zegelring afgebeeld, en we vinden de god op penningen en portretten terug als een buste waarop Erasmus soms bezitterig zijn hand legt, als wil hij zeggen: zo moet je mij zien, als sterfelijk. De lijfspreuk die hij op zijn zegelring liet graveren: *Concedo nulli*, 'Ik wijk voor niemand', kan dan ook een uiting van zelfbewustzijn zijn